

Тема 4. Право, влада, держава.

Підлягає вивченню з 27.09. до 01.10.21

План:

1. Державна влада. Правові обмеження влади.
2. Право і примус. Правопорядок.
3. Держава як правова організація влади. Державний суверенітет.
4. Форми держави як правові способи її організації.
5. Функції держави і правові форми їх здійснення.
6. Правова держава.

Влада як соціальне явище, її змістовні аспекти та види. Публічна, політична, державна влада, їх співвідношення. Ознаки, компоненти та правові підстави державної влади. Співвідношення та взаємовплив державної влади і права. Право як цінність влади.

Концепція обмеження державної влади інститутами суспільства. Доктрина конституціоналізму як підґрунтя обмежень державної влади. Види правових обмежень влади. Правові чинники обмежень державної влади.

Державні функції по відношенню до права. Державний примус, його правомірність. Підстави застосування державного примусу. Види державно-правового примусу.

Суспільний та правовий порядок. Ознаки та структура правопорядку. Різновиди правопорядку. Національний та міжнародний правопорядок.

Держава як правова організація влади в суспільстві. Державний суверенітет як юридична властивість влади. Поняття та види державного суверенітету. Змістовні ознаки державного суверенітету. Державний суверенітет та суверенні права.

Поняття форми держави та її структура. Форма правління держави та її види. Республіка, монархія, їх види, змішані форми правління. Форми державного устрою. Унітарна та федеративна держави, їх ознаки та види. Конфедерація. Моделі форм держави. Державно-правовий режим, його види.

Поняття та ознаки функцій сучасної держави. Правові форми діяльності інститутів публічної влади, як способів їх організації та функціонування. Правотворча, правозастосовна, установча, інтерпретаційна та контрольна форми діяльності держави. Юридичний процес як система правових форм діяльності держави, його ознаки та види.

Поняття та розвиток вчення про правову державу. Передумови правової державності (демократичний устрій держави, легітимність і правовий характер влади). Демократичні основи та сутнісні характеристики правової держави. Гарантування невід'ємних прав і свобод людини. Верховенство права. Поділ державної влади. Незалежний суд. Відповідальність держави.

Контрольні питання:

1. Проаналізуйте ознаки публічної влади та визначте рівні та сфери, в яких вона функціонує.
2. Поясніть особливість співвідношення понять «публічна влада» та «державна влада».
3. Проаналізуйте основні ознаки державної влади.
4. Назвіть основні фактори обмеження державної влади та поясніть їх роль.
5. В чому полягає відмінність між легальністю та легітимністю державної влади?
6. Проаналізуйте підстави застосування заходів державного примусу.
7. Назвіть ознаки правопорядку, його структуру, функції та види.
8. Назвіть систему та види органів держави, що реалізують її функції у формі виконавчо-розпорядчої діяльності.
9. Чи існує відмінність між апаратом держави та державним механізмом?
10. Які зміни відбуваються в змісті та системі функцій держави під впливом глобалізації?
11. Назвіть відмінні ознаки, якими федерації відрізняються від та конфедерацій.
12. Поясніть сутність інформаційної функції держави (її зміст, об'єкт, суб'єкти, форми).

Витяг з підручника:

§ 1. Публічна влада

Влада як вид соціальної взаємодії та її генеза мають антропологічне підґрунтя, оскільки зумовлені природою людей, спільноти яких потребують організованого співіснування, комунікації заради виживання, яке є неможливим в умовах особистої ізоляції та суспільного безладдя.

Осмилення феномену влади відоме ранній політичній історії. Давньогрецьке «архе» (влада) трактувало її як першопричину. За Арістотелем влада – вольове відношення між людьми, що забезпечує цілісність суспільства, яке кориться єдиній волі¹, в «Діалогах» Платона вона – розумна сила, яка утримує цілісність світу, для Г. В. Ф. Гегеля – це архетип влади Господаря, у Ф. Ніцше – це воля до самоствердження². Владу аналізували в релігійних та наукових дискурсах Н. Макіавеллі, Ж. Боден, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо. Осмилення влади відбивало її сутність у схемі підпорядкування між суб'єктом, що панує, та об'єктом, змушуючи його робити те, що той зробив би іншим чином (М. Вебер).

Людська природа влади виявляється в міжособистісній взаємодії в межах спільноти в додержавному і державному суспільстві в певних формах, способах та ресурсах її здійснення з метою організації *установленого порядку*: Уявлення про владу традиційно ототожнюють її з «примусом» чи «управлінням». Наукова думка вивчала владу в таких концепціях: *теологічній, антропологічній, психологічній, поведінкової (біхевіористської), комунікативній* та ін.

Влада – це соціально значуще відношення, в якому владний суб'єкт здійснює вплив на людську поведінку, використовуючи різні засоби (волю, насильство, закони та ін.) для підпорядкування волі підлеглих своїм ввінням.

Влада є: видом взаємодії, генерується у людському світі природою людей і властива їх спільності; виявляється як у дополітичній, так і в

¹ Арістотель. Сочинения : в 4 т. М., 1984. Т. 4. С. 376–380.

² Ніцше Ф. Воля к власти : пер. с нем. Москва : Культурная революция, 2005.

Завдання до теми:

1. Франція – держава, яке розділене на 95 департаментів, департаменти - на комуни. У департаментах діють органи самоврядування. Центральну владу на місцях здійснюють префекти, які призначаються президентом. Визначте форму державного устрою.
2. У країні Х. було проведено референдум, на якому народ вирішив відмовитись від виборів депутатів парламенту шляхом прямого голосування на користь процедури призначення депутатів Президентом.
Оцініть цей референдум та його рішення з точки зору народного суверенітету. Чи змінилося б Ваше рішення, якщо вибори депутатів були замінені процедурою жеребкування? Чи змінилося б Ваше рішення, якщо б народ вирішив половину депутатів обирати прямим голосуванням, а половину складу парламенту формувати за рахунок осіб, призначених Президентом? Чи є народний суверенітет абсолютним, що означає можливість народу змінити будь-яким чином конституційний лад?
3. В країні Р. було прийнято Закон про позбавлення громадянства осіб, які критикують зовнішню політику держави. Відповідні особи позбавляються

громадянства і висилаються з країни. Держава обґрунтовує прийняття такого Закону посиланням на державний суверенітет.

Як Ви оцінюєте такі дії держави? Чи є підстави для його визнання неконституційним? Якщо так, то чи підлягає виконанню даний Закон до того моменту, доки його не було визнано неконституційним? Чи змінилася б, на Вашу думку, ситуація, якщо б така норма була прийнята на народному референдумі?

4. На референдумі в країні Б. вирішено повернути смертну кару. Чи матимуть юридичну силу результати такого референдуму? Чи змінилося б Ваше рішення, якщо смертну кару повернули законом?

Тематика есе до теми:

1. «Сутність демократії полягає у тому, щоб підкорятися не правителю, а законам». *Солон*
2. «Немає більшого нещастя, ніж незнання своїх меж владою». *Лао-Цзи*
3. «Тиранія виростає із демократії. Інакше кажучи, із крайньої свободи виникає найбільше і найжорстокіше рабство». *Платон*
4. «Держава, яка не здатна видозмінюватися, не здатна і зберігатися». *Е. Берн*
5. «Суверенітет народу не безмежний: він обмежений тими рамками, які йому ставлять справедливість і права індивіда». *Б. Констан*

Список літератури:

1. **Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. С.80-111.**
2. Бостан С. К. Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії, практики. – Запоріжжя: Юридичний ін-т; Дике поле, 2005. — 540 с.
3. Заєць А.П. Правова держава. Велика українська юридична енциклопедія. Т.3 Харків. «Право». С. 467-471.
4. Ковальчук В. Б. Легітимність державної влади в правовій теорії та державно-правовій практиці: монографія / В. Б. Ковальчук. – К. : Логос, 2011. – 392 с.
5. Козюбра М. Державна влада: межі здійснення та форма організації (політико-правові аспекти) – К.: Укр. Правнича Фундація, 1995. -№ 1 (2). – С. 4-13.
6. Олейников С.Н. К понятию правовой формы деятельности государства // Youth World Politic. – М. – Изд-во: НИИ общественных и политических наук. 2014. – №3. – С. 84 – 91.
7. Погорілко В.Ф. Функції української держави та їх правові основи // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2004.- № 1.- С.9-17.
8. Погрібний І.М. Юридичний процес. Велика українська юридична енциклопедія. Т.3 Харків. «Право». С. 915-920.
9. Протасова В. Є. Парламентсько-президентська республіка: сутність, особливості, різновиди: Монографія. – Х.: Право, 2009. – 208 с.

10.Процюк І. В. Поділ державної влади в умовах різних форм державного правління: Монографія. – Х.: Право, 2012. – 584 с.

11.Селіванов В.М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти: Монографія. - К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2002.- 724 с.

12.Серьогіна С. Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії і практики: Монографія. – Х.: Право, 2011. – 768 с.

13.Томкіна О.О. Державна влада. Велика українська юридична енциклопедія. Т.3 Харків. «Право». С. 94-96.

14.Цуркан-Сайфуліна Ю.В. Інтерпретації влади і права у німецькій класичній філософії. Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип 2, том 3. 2016. С. 142-146;

Тестові завдання до блоку:

1. Визначте форму реалізації публічної влади?

- а) інституційна
- б) установча
- в) представницька
- в) контрольно-наглядова

2. Яке поняття відображає вимогу юридичної обґрунтованості влади, її правомірність за підставами створення та функціонування?

- а) офіційність
- б) юридичне верховенство
- в) легальність
- г) легітимність

3. Що із наведеного відноситься до ознак державної влади?

- а) публічність
- б) доцільність
- в) передбачуваність
- г) адекватність

4. Що передбачає вимога пов'язаності влади правом?

- а) законодавче закріплення здійснення влади протиправними методами
- б) встановлення меж її правомірної діяльності
- в) забезпечення державного втручання в сферу свободи особи
- г) забезпечення обмеження прав людини

5. Які органи утворюють систему муніципальної влади в Україні?

- а) місцеві суди
- б) місцеві ради
- в) місцеві громадські об'єднання
- г) місцеві осередки профспілок

6. Якому компоненту державної влади відповідає наведене визначення: «засоби, способи та прийоми, що забезпечують діяльність інститутів влади»?

- а) зміст влади
- б) методи влади

- в) ресурси влади
- г) суб'єкти влади

7. Яке поняття означає регламентований правом вплив уповноважених державних органів на поведінку суб'єктів шляхом юридичного обмеження їх прав і свобод з метою виконання ними вимог правових норм?

- а) правове регулювання
- б) державно-правовий примус
- в) державний режим
- г) юридична відповідальність

8. Ефективність яких заходів забезпечує застосування державно-правового примусу?

- а) правового захисту
- б) усунення дефектів законодавства
- в) уніфікації законодавства
- г) подолання прогалин у законодавстві

9. Який спосіб застосування заходів державно-правового примусу є основним?

- а) абстрактний
- б) юрисдикційний
- в) спеціально-юридичний
- г) техніко-юридичний

10. Які складові утворюють структуру правопорядку?

- а) статична і динамічна
- б) правомірна і протиправна
- в) нормативна і індивідуальна
- г) об'єктивна і суб'єктивна

11. Який принцип містить ключову ідею організації та функціонування органів влади в правових межах для забезпечення стабільності конституційного ладу?

- а) поділу державної влади
- б) верховенства права
- в) пріоритету прав людини
- г) підконтрольності та відповідальності влади

12. Яка із наведених ознак притаманна первісній владі?

- а) наявність спеціального карального апарату
- б) майнове розшарування населення
- в) відсутність професійного апарату управління
- г) домінування сімейної власності

13. Яким чином співвідносяться між собою категорії «політична влада» і «державна влада»?

- а) будь-яка політична влада володіє усіма ознаками державної влади
- б) не будь-яка політична влада є державною
- в) ці категорії є тотожними
- г) державна влада може не мати політичного характеру

14. Що із наведеного належить до принципів правопорядку?

- а) організованість

- б) виборність
- в) диспозитивність
- г) технічна досконалість

15. Яка ознака державної влади відображена у суспільному визнанні її створення та функціонування у справедливий та законний спосіб, що стимулює бажання громадян діяти відповідно до закону?

- а) публічність
- б) офіційність
- в) легальність
- г) легітимність